

PLIME RATA

ROMAN O ALKIBIJADU I PELOPONESKOM RATU

STIVEN PRESFILD

Prevela
Tatjana Bižić

 Laguna

Naslov originala:

Steven Pressfield

Tides of War

Copyright© 2000 by Steven Pressfield

Translation Copyright © 2005 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Kristi

ISTORIJSKA NAPOMENA

Epohalnim pobedama nad Persijancima 490. i 480/479. godine p.n.e. Sparta i Atina učvrstile su se kao najmoćnije sile u Grčkoj i egejskom priobalju – Sparta na kopnu, Atina na moru.

Pola veka dve države su čuvalе neakvu napetu ravnotežu. Atini su ove godine donele Zlatno doba Periklove demokratije. Sagrađen je Partenon, izvode se Eshilove, Sofoklove i Euripidove tragedije; Sokrat počinje da podučava.

Godine 431, međutim, atinska moć postala je prevelika da bi ostale slobodne grčke države mogle i dalje da je podnose. Planuo je rat, borba koju Tukidid naziva „najvećom u istoriji“ i koja će potrajati, kao što je proročanstvo predskazalo, triput po devet godina i okončati se atinskom kapitulacijom 404.

Jedan je čovek obeležio ovaj sukob jače nego svi ostali, dobrom ili zlom. Atinjanin Alkibijad.

Periklov srođnik, blizak prijatelj Sokratov, Alkibijad je bio, kako antički izvori svedoče, najnaočitiji i najvrlji čovek svog vremena – i najveći prestupnik. Kao vojskovođa, ostao je neporažen.

PETI VEK PRE NOVE ERE

490. Atinjani porazili Persijance na Maratonu

480. Otpor tri stotine Spartanaca kod Termopila

Atinjani i njihovi saveznici porazili Persijance u pomorskoj bici kod Salamine

479. Spartanci sa saveznicima porazili Persijance na kopnu, kod Plateje

454. Perikle uspostavlja temelje atinskog imperijalizma

431. Počinje Peloponeski rat

429. Velika kuga; Periklova smrt

415–413. Pohod na Siciliju

410–407. Alkibijadove pobjede na Helespontu

405. Lisandrova pobjeda kod Egospotama

404. Atina se predaje

399. Pogubljenje Sokratovo

A najgori neprijatelji nisu oni koji u ratu svojim protivnicima naškode kao što je to sa vama slučaj, nego oni koji svoje prijatelje teraju da im budu neprijatelji. A što se tiče ljubavi prema otadžbini – ja je nemam ako mi se čini nepravda, nego sam je imao kada sam bezbedno uživao svoja građanska prava. Niti mislim da napadam otadžbinu koja je još uvek moja, nego pre da otadžbinu koja nije moja sebi vratim. A pravi rodoljub nije onaj koji ne bi napadao otadžbinu kada bi je zbog nepravdi izgubio, već onaj koji žudeći za otadžbinom na sve moguće načine pokušava da je povрати.

Alkibijad se obraća spartanskoj Skupštini,
prema Tukididovoj *Istoriji Peloponeskog rata**

„Njega voli [Atina Alkibijada], njega mrzi, al’ joj za njim
srce tuži.“

Aristofan o Alkibijadu, u *Žabama***

* Tukidid: *Istorija Peloponeskog rata*, Beograd, *Prosveta*, 1999. godine, prevod Dušanka Obradović. (Prim. prev.)

** Aristofan: *Žabe*, Novi Sad, *Matica srpska*, 1978. godine, prevod Radmila Šalabalić. Prema prevodiočevoj napomeni, ovaj stih nije Aristofanov, već je preuzet iz Ijonovih *Stražara*. (Prim. prev.)

MAKEDONIJA

Potideja

KORKIRA
(KRF)

Termopile

EUBEJA

BEOTIJA

Teba

AKARNEJA

Eleusina

Atina

Megara

SALAMINA

Pirej

Korintski zaliv

Patreja

Elida

Korint

PELOPONEZ

ARKADIJA

Arg

Mantineja

Tegeja

Sparta

LAKEDEMON

Jonsko
more

GRČKA I EGEJSKO PRIOBALJE

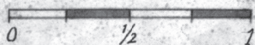
430. GODINE P.N.E.

- ZEMLJE POD ATINSKOM VLAŠĆU
- SPARTA I NJENI SAVEZNICI

Leon •

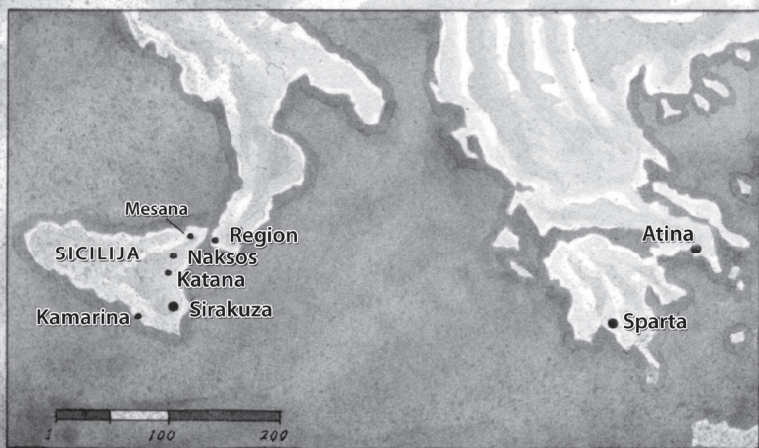
SIRAKUZA I VELIKA LUKA

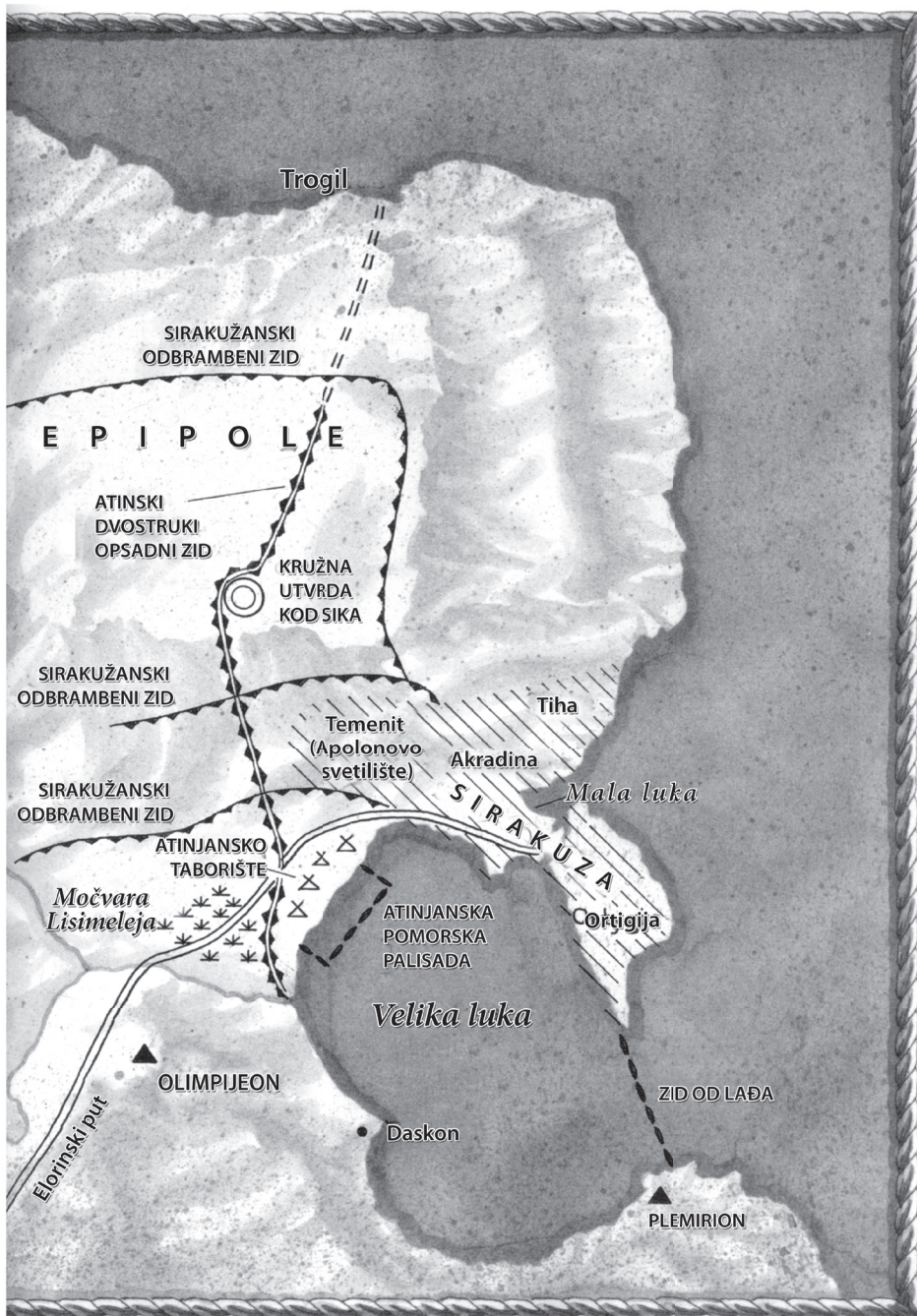

UTVRDA KOD
LABDALONA

• Eurijal

Anap

PLIME RATA

KNJIGA I

PROTIV
POLEMIDA

MOJ DEDA JASON

Moj deda Jason, sin Aleksija iz pokrajine Alopecije, umre u suton četrnaestog dana bedromiona pre godinu dana. Dva su mu meseca bila ostala da uzme devedeset treću. Bio je poslednji iz onog nezvaničnog ali žestoko predanog kruga sadrugova i prijatelja okupljenih oko filozofa Sokrata.

Život moga dede proticao je od doba kad je Perikle postavio temelje velike atinske države, dana gradnje Partenona i Erehtejona, preko Velike kuge, uspona i pada Alkibijadovog, da bi se prepleo s onim pogibeljnim dvadesetsedmogodišnjim požarom koji u našem gradu zovemo Spartanskim ratom, a koji je po celoj Grčkoj poznat onako kako ga je istoričar Tukidid zabeležio, kao Peloponeski rat.

U mladosti se deda borio kao pomorski starešina kod Sibote, Potideje i Skiona, a kasnije na Istoku kao zapovednik trireme i čitave eskadre u bitkama kod Kujinog groba, Abida (gde je stekao odličje za hrabrost, kljastu nogu, i slučajno ostao bez oka) i Arginuskih ostrva. Kao građanin, jedini se on, pored Euriptolema i Ahioha, usprotivio pred Većem svetini i stao u odbranu Desetorice vojskovođa. Za života je sahranio dve žene i jedanaestoro dece. Služio je svom gradu od vrhunca njegove premoći, kad je Atina bila gospodarica dve stotine država-vazala, do časa kad su je porazili najljući njeni neprijatelji. Ukratko, ne samo da je bio očevdac, nego je i učestvovao u većini značajnih zbivanja savremenog doba i poznavao je mnoge od najvažnijih njihovih učesnika.

Kad je dedu na izmaku života već izdavala snaga i kad je mogao da se kreće samo uz nečiju potporu, odlazio sam mu svakodnevno. U svakoj porodici bude poneko raspoloživ, kako svedoče lekari, kome dopadne da pritekne ostarelom i onemoćalom čeljadetu.

Ali za mene ovo nikada nije bio zadatak. Ne samo da sam dedu najvećma poštovao, nego mi je i prijalo njegovo društvo, toliko da se

to ponekad bližilo ushićenju. Satima sam mogao da ga slušam dok mi priča i bojim se da sam ga nemilostivo zamarao zapitkivanjima i saletanjem.

Ličio mi je na našu žilavu atičku lozu, na koju godinu za godinom osvajači nasrću buktinjom i sekirom, koju leti prži sunce, zimi mrznu mrazevi, a ipak se ne da ubiti nego istrajava, crpeći snagu iz dubina zemljinih da donese ploda iz koga će poteći, uprkos svim lišavanjima, ili možda upravo zbog njih, najmednije i najpitkije vino. Živo sam osećao da će se njegovom smrću okončati jedno razdoblje, i ne samo razdoblje atinske veličine, nego i doba ljudi takvog dosega do koga mi, današnji pojedinci, više ne domaćamo niti se možemo nadati da ćemo dostići njihova merila vrline.

Ranije te godine tifus mi je odneo dvoipogodišnjeg sina mezimca, i to mi je u svemu izmenilo život. Nigde utehe nisam nalazio, izuzev u dedinom društvu. Krhkost tog stiska kojim se mi smrtnici držimo za postojanje, prolaznost naših časova pod suncem, nadneli su mi se poviše srca; samo sam uz dedu nalazio nekakvog uporišta, na tlu stenovitom, ali ipak donekle čvršćem.

Tih sam jutara ustajao pre osvita, pa bih dozvao svog psa Čuvara (ili tačnije, odazivao sam mu se na pozive) i odjahao do pristaništa uz Teretni put, da se posle kroz pobrđe vratim do porodičnog imanja kod Hrastovog brega. Rani jutarnji sati bili su mi kao melem. S puta se vide-lo kako dole u luci mornarica već izvodi ratne vežbe. Mimoilazili smo se s drugim plemićima na putu za njihove posede, pozdravljali trkače što su se pripremali za takmičenja i mlade konjanike na vežbama u brdima. Pošto bih posvršavao jutarnje poslove po imanju, ostavio bih ždrepcu u štali i produžio peške, sa Čuvarom uz sebe, uz maslinama prošarane, suncem sažežene padine do dedine kolibe.

Poneo bih mu ručak. Pričali smo, na senovitom tremu, ili jednostavno sedeli jedan kraj drugog ćutke, dok je Čuvar leškario na prohladnim kamenim pločama između nas.

„Čudnovata je boginja uspomena, darovi joj se promeću kako godine prolaze“, opazio je deda jednog takvog popodneva. „Čovek ne može da se priseti šta je bilo pre jedan sat, a vraća mu se što je prošlo pre sedamdeset godina, kao da mu se ovog časa pred očima zbiva.“

Zapitkivao sam ga, često bezobzirno bojim se, za ta davnašnja blaga njegovog srca. Može biti da se on i radovao mladom slušaocu željnom njegovih priča, jer kad bi se jednom u njih otisnuo, pratio bi im tok onako neumoran kakav je u pohodima uvek bio, u tančine, sve

do svršetka. U njegovo vreme pisarsko umeće još nije bilo zavládalo, i dar pamćenja još se čuvao netaknut. Ljudi su umeli po sećanju da govore čitave dugačke odlomke Ilijade i Odiseje, naizust da kazuju strofe stotina himni, i da navode delove tragedije koju su gledali pre mnogo dana.

Još živopisnije se moj deda, čak i tada, prisećao ljudi. Ne samo prijatelja i junaka, već i robova, pa i konja i pasa, stabala i čokota loze koji su mu utisnuli pečat na srce. Mogao je da prizove u pamet neku davnu dragu, počivšu još od pre sedamdeset i pet leta, i da oživi njen lik u bojama tako neposrednim te se čoveku činilo da je gleda pred sobom, mladu i prekrasnu, od krvi i mesa.

Pitao sam jednom dedu koga je od svih znanih mu ljudi držao najizuzetnijim.

„Najplemenitijim“, odvratio mi je bez oklevanja, „Sokrata. Najodvažnijim i najizvrsnijim Alkibijada. Najhrabrijim Trasibula Ciglu. Najopakijim Anita.“

Sledeće mi se pitanje nametnulo samo po sebi. „Ima li među njima neko kome te sećanja najjače vuku? Neko kome ti se misli stalno vraćaju?“

Na ovo je deda ustuknuo. Baš čudno što pitam, odgovori mi, jer da, ima jedan čovek koji mu je odskora, iz razloga koje ne ume da naznači, počesto na umu. A taj nije, reče deda, ni slavljen ni čuven, nije ni zapovedao brodovljem niti je bio arhont, i njegovo ime nećeš naći u zapisima, izuzev možda u nekoj zamućenoj i punoj osude pribelešci.

„Ne mogu a da ne nazovem ovog čoveka najprogonjenijim od svih koje sam znao. Bio je aristokratskog roda, Akarnjanin. Jednom sam ga branio, da ga ne osude na smrt.“

Ovo mi je odmah podstaklo znatiželju, pa sam tražio od dede da mi ispriča opširnije. Nasmešio se i kazao da će taj poduhvat možda iziskivati mnoge sate, jer se pripovest o tom čoveku rasprostire desetinama godina, preko zemalja i morâ većeg dela znanog nam sveta. Takvi me izgledi nisu odvratili, već još više razgoreli u meni želju da čujem tu priču. Molim te, preklinjao sam; dan je već poodmakao, ali da čujem makar početak.

„Baš si lakomo štene, je li?“

„Na tvoje priče, deda, najlakomije.“

Nasmešio se. Da počnemo, onda, pa ćemo videti kuda će nas priča odvesti.

„U to vreme“, otpočeo je, „još se nije bila uzdigla ova vrsta retoričara stručnih za sudske poslove. Na suđenju se svako sam branio. Mogao je, međutim, po želji, imenovati nekog bliskog – oca ili strica, prijatelja ili nekog uticajnog plemića – da mu pomogne da se pripremi.

Ovaj je čovek za to zamolio mene, jednim pismom iz tamnice. Što je bilo čudno, jer nas dvojica nismo imali zajedničkih poznanika. Zatekli smo se istovremeno na nekoliko ratnih pozornica, i delili smo odgovornosti s mladim Periklom, sinom velikog Perikla i Aspazije, jer smo obojica imali tu povlasticu da ga nazivamo prijateljem; ovo, međutim, nije bilo neuobičajeno u to vreme, i ni po čemu nije moglo da stvori među nama vezu. A zatim, taj je čovek, najblaže rečeno, bio ozloglašen. Iako je kao starešina priznate hrabrosti imao iza sebe dugu i istaknutu službu državi, u Atinu je u času njene predaje ušao ne samo pod spartanskim stegom, nego i odeven u spartanski skerlet. Verovao sam, i to sam mu i rekao, da krivac za tako sramno delo mora pretrpeti najtežu kaznu, te da nikako ne mogu doprineti oslobađanju takvog zločinca.

Ali on je, bez obzira na to, ostao istrajan. Posetio sam ga u zatočeništvu i saslušao njegovu priču. Iako je tada i sam Sokrat, osuđen na smrt, čekao izvršenje presude među zidovima iste tamnice, a njemu sam morao priteći pre svega, da i ne pominjem poslove moje vlastite porodice, pristao sam da pomognem ovom čoveku u pripremama za odbranu pred sudom. Ne zato što sam verovao da bi ga mogli osloboditi, niti što sam verovao da zaslužuje da ga oslobode (sam je spremno potvrdio svoju krivicu), već stoga što sam osećao da njegova povest mora biti javno obznanjena, makar samo pred porotom, da bi se prinelo ogledalo licu demokratije koja je počinila nešto tako opako kao što je presuda najplemenitijem njenom građaninu svih vremena – mom gospodaru Sokratu, i time ovenčala i sprovela prinošenje same sebe na žrtvu.“

Ovde je deda začutao na nekoliko časaka. Oči je obratio nekud unutra, prizivajući u srcu sećanja na tog čoveka i glasove iz tih dana.

„Kako je bilo ime tom čoveku, deda?“

„Polemid, sin Nikolin.“

Ime mi je odnekud bilo poznato, ali nisam mogao da mu dam ni mesto ni značenje.

„To je onaj čovek“, nastavio je deda, „koji je ubio Alkibijada.“

UBISTVO U MELISI

Ubice su vodila [nastavio je moj deda] dvojica persijskih plemića, čija su naređenja potekla od carskog upravitelja nad Frigijom. Doplovi-li su iz Abida na Helespontu do tračke utvrde gde se Alkibijad beše povukao kad je poslednji put izgnan, a otuda su se, utvrdivši da je njihov plen utekao, dali u poteru za njim natrag preko moreuza u Aziju. S Persijancima su bila trojica jednakih iz Sparte čiji je vođa, Endije, bio Alkibijadov blizak prijatelj još od detinjstva. Njih su vlasti u njihovoj domovini imenovale ne da učestvuju u ubistvu, nego da budu očevici, da se rođenim očima uvere da je smaknut ovaj poslednji živi čovek od koga su strahovali. Toliko je čuven Alkibijad bio po bekstvi-ma i izbavljenjima da mnogi verovahu kako je kadar da prevari i tog poslednjeg sudiju, Smrt.

Profesionalni ubica, Telamon iz Arkadije, pridružio im se s pet-šest pomoćnika koje je odabrao da pomognu da se delo smisli i izvrši. Uz njega je bio i Atinjanin Polemid.

Polemid je nekad bio Alkibijadov prijatelj. Dok je Alkibijad nizao veličanstvene pobede u Helespontskom ratu, Polemid je bio njegov pomorski starešina, a potom i telohranitelj kad se ovenčan pobeđničkom slavom vratio u Atinu i stajao mu je uz desnicu kad je predvodio svečanu povorku za vreme praznovanja Eleusinskih misterija. Živo ga se sećam sa Samosa, posle Alkibijadovog povratka iz izgnanstva u mornaricu. Trenutak je bio krajnje škakljiv; dvadeset hiljada mornara, mornaričkih pešadinaca i pripadnika teške pešadije, izvan sebe od straha za sopstvenu sudbinu i opstanak svoje zemlje, pritislo je pristanište zvano Mala Homa kada je barka za iskrcavanje s broda pristala i Polemid iskoračio, zaklanjajući svog štićenika od rulje koja je izgledala podjednako spremna da ga kamenuje koliko i da stane u vojnički pozdrav. Proučavao sam izraz Alkibijadovog lica; na svetu

ničeg očiglednijeg nije bilo od toga da je čoveku pokraj sebe s potpunim pouzdanjem poverio svoj život.

A sada, otprilike sedam godina posle tog trenutka, Polemidova je dužnost bila da izmami žrtvu i s ubicom Telamonom obavi smaknuće. Za ovo su mu platili jedan srebrni talent iz persijske riznice.

O svemu me je ovome, ne prikrivajući ništa, izvestio on sam već na početku našeg prvog razgovora, zato da bih, kako je tvrdio – ja, koga su bračne veze spajale s Alkmeonidima, Alkibijadovom rodbinom po majci, a s Alkibijadom samim Sokrat, jer je bliskost među njima dvojicom bila dobro znana – odmah saznao najgore, te da bih se mogao povući ako mi je tako volja.

U optužbi protiv njega Alkibijad se zapravo nije ni pominjao.

Polemida su optužili za smrt jednog nižeg pomorskog starešine po imenu Filemon, ubijenog nekoliko godina ranije u kavzi u nekom kurvinjaku na Samosu. I još ga je jedna optužba teretila: za izdaju. Pod ovom će stavkom, jasno, porotnici razmatrati ono drugo, kudikamo značajnije ubistvo. Ovakva prikrivanja ne behu neobična u to vreme; pa ipak, posrednost ove tužbe oblikovao je naročiti pravilnik pod kojim su tužioci priveli Polemida sudu.

Da ga je teretila eisangelia, uobičajena optužba za izdaju, ili dike phonou, neposredna tužba za ubistvo, Polemid bi mogao svojevolski da odabere izgnanstvo i spase život. Umesto toga, dvojica braće, čuveni probisveti i prirepce dobro poznatih neprijatelja demokratije, prijavili su ga za endeixis kakourgias, mnogo opštiju kategoriju „prestupa“. Na prvi pogled ovo se činilo nerazborito, kao postupak tužitelja neupućenih u zakon. Kad se bolje razmotri, međutim, otkrivalo se lukavstvo ovog dela. Jer ovakav optuženik ne samo da je mogao biti zatvoren još pre suđenja i zadržan u tamnici dok ono traje, nego mu ni izlazak uz jamčevinu nije bio dozvoljen. Smrtna kazna ostajala je u igri, a suđenje se nije držalo pred Areopagom, već pred većem običnih građana, u kojima će reći kao „izdajnik“ i „spartanski prijatelj“ – na to se sa sigurnošću moglo računati – rasplamsati gnev. Polemidovi tužitelji očigledno su hteli da ga vide mrtvog, ovako ili onako. A po svemu se moglo predvideti da će im se želja i ostvariti. Jer ipak, koliko god da je bilo onih koji su mrzeli Alkibijada i krivili ga za naš pad, mnogi su ga još voleli. Njima neće biti ni najmanje krivo da vide pogubljenje onoga koji je izdao i ubio njihovog junaka. Svejedno, Polemid je bio siguran da su njegovi tužitelji pristalice one druge strane, onih što su

šurovali s neprijateljima svoje zemlje ne bi li se sami spasli, pa i po cenu propasti sopstvenog naroda.

Što se samog Polemida tiče, beše on lika upečatljivog i osobenog, tamnook, malčice niži od proseka, izvanredno mišićav, a u struku je, mada beše podobro prevalio četrdesetu, bio vitak kao momčić. Brada mu je bila čelične boje, a koža je, uprkos tamnovanju, ostala bronzana kao što biva kod onih koji su većinu života proveli na moru. Ožiljci od vatre, koplja i mača izbeležili su mu ruke, noge i leđa. Na čelu, iako su ga sile prirode izbledele, još se jasno video koppa, sirakužanski rop-ski žig, znamenje zarobljeništva kog su dopali preživeli kod Sicilije i njihovih neopisivih patnji.

Da li sam ga se gnušao? Na to sam se bio spremio. Ali kad sam ga video od krvi i mesa, jasnost njegovih misli i izražavanja, njegova iskrenost i krajnja želja za rasterećenjem od krivice, razbili su mi pred-rasude. Uprkos njegovim zlodelima, mojoj se uobrazilji učinio nalik na Odiseja, kao da je istupio iz pesama Homerovih. Držanje mu nije bilo sirovo ni uvredljivo kao kod najamnika, već se, upravo suprotno, vladao i iskazivao kao plemić. Ono vina što je imao odmah mi je ponu-dio i zahtevao je da ja kao gost sednem na jedinu stolicu u ćeliji, na koju je prostro, da mi bude udobnije, kožuh kojim je inače pokrivao go ležaj, jedini u svom boravištu.

Za sve vreme tog našeg prvog razgovora izvodio je različite gimna-stičke vežbe, nameran da i u zatočeništvu ostane krepak. Mogao je da osloni petu na zid iznad glave dok mu je druga čvrsto položena na pod i da čelom s lakoćom dodirne cevanicu podignute noge. Jednom sam mu doneo nekoliko jaja, a on je stavio jedno u pesnicu kao u kavez i pozvao me da mu ili razdvojim prste ili da zdrobim jaje. Pokušao sam, ulažući svu svoju snagu, ali uzalud, a on mi se đavolasto smešio.

Nijednom se nisam uplašio pored njega niti od njega. Zapravo, kako su dani promicali, razvio sam prema njemu nekakvo duboko saučesće, uprkos svim zlodelima koja je počinio, ne kajući se zbog njih nimalo. Njegovo ime, Polemid, znači kao što znaš „čedo rata“. Ali nije on bio čedo bilo kog rata, već jednog kakvom nikada pre nije bilo ravnog po obimu ni trajanju, i koji se od svih predašnjih izdvajao gaže-njem onog kodeksa časti, pravičnosti i voljnog suzdržavanja prema čijim su se načelima vodile sve ranije bitke među Helenima. Ovaj je rat, prvi rat naših vremena, zaista skovao sudbinu našeg pripoveda-ča i upravljao je ka njenom svršetku. Počeo je kao vojnik, a okončao kao ubica. A zar sam ja bio iole drugačiji? Ko bi mogao tvrditi da se

ja i svi drugi u skrovitosti sopstvenog srca nismo rešavali, po nečijoj zapovesti ili nečijem dopuštenju, na tu istu mračnu priču koju je na danjem svetlu odigrao naš zemljak Polemid?

Kao i ja, on beše delo našeg doba. Kao što luka i put različito slede obalu, tako je njegova staza tekla naporedo s onom kojom smo išli ja i većina naših savremenika, samo kroz različite zemlje.

III

U POLEMIDOVOJ ČELIJI

Pitaš me, Jasone [*zborio je utamničeni Polemid*], šta je najgornije u činu ubistva. Znajući te kao uzor čistosti, ne sumnjam da očekuješ nekakav odgovor koji se tiče krivice zbog prolivene krvi ili obrednog okaljanja, ili smatraš da se možda samo telo opire da zada smrt. Nije nijedno od toga. Najteže je da doneseš glavu.

A moraš, da bi te platili.

Telamon iz Arkadije, moj učitelj u ubijanju ljudi, poučio me je da je spremim u maslinovo ulje i donesem kući u čupu. Prvih dana rata takav se dokaz nije zahtevao. Poslužio bi i prsten, ili amajlija, bar me je tako moj učitelj izvestio kasnije, jer tada još nisam bio zaslužio da me uposle u „tihoj umetnosti“, već sam bio vojnik običan kao i svaki drugi. Ali kako se rat razvukao, tako su se pred ubicu postavljali sve teži zahtevi. Žrtve koje bi ugrabile priliku bez razlike su preklinjale, neke i vrlo rečito, za svoj život. Sa svoje strane smatrao sam beščasnim, a lošim za posao pogotovo, da se podlegne takvim mamljenjima. Ja sam svoje obaveze poštovao.

Vidim da se smeškaš, Jasone. Mora biti da pamtiš da nisam uvek bio propalica. Među pretke moje porodice ubrajan je i Filej, Ajantov sin, predak Miltijadov i Kimonov, kome su podarena građanska prava, zajedno s bratom njegovim Eurisakom, od koga kako se tvrdi potiče Alkibijad. Otac mi je bio Meleagrov vitez i uzgajivač trkačkih konja izuzetne loze, među njima i ždrevice Brijareje, glavne u Alkibijadovoj zaprezi kad je osvojio olimpijski venac, one godine kad se ovenčao veličanstvenom trostrukom pobedom i kad mu je sam Euripid spevao pobeđničku odu. Bili smo dobri ljudi. Valjani.

Kad to kažem, ne nameravam da se pravdam pred optužbom za Alkibijadovo ubistvo ni pred ijednom drugom. Ali nisu meni ove ništarije zbog toga za vratom, zar ne? Presrećni su što je on mrtav. Ljudi ništa tako ne mrze kao kad im se prinese ogledalo u kome ugledaju

sopstveni neuspeh da se pokažu vrednima. Takav je i zločin tvoga gospodara, filozofa Sokrata. Zbog njega će ispiti kukutu. Moj vlastiti prestup, bojim se, nisu zamutile takve težnje za čašću.

Ova optužba za ubistvo, velim, ubistvo tog zlosrećnika Filemona... za to nisam kriv. Bilo je slučajno! Reći će ti svako ko je video.

Ali slušaj me kako moljakam za život! Isto kao svi ostali lažljivi prasci ovde. [Smeh.] Da imam kakvo zlato zakopano u dvorištu, sad bih ga iskopao. A na tvom mestu proveo bih se s mojom ženom i kćerima! [Ponovo smeh.]

Ali čuj, Jasone. Poštujem to što si došao. Svestan sam kakvi ti se zahtevi postavljaju s drugih strana i zahvalan sam ti na tvom vremenu. Znam da prezireš ako ne mene, a ono moje prestupe. Što se tiče izgleda da budem oslobođen, onaj ko se kladio u moj život mogao je odavno da kupi lopatu kojom će mi iskopati grob. Pa ipak ostani, zaklinjem te. Prođi sa mnom stazama čoveka za koga je rečeno da sam ga ubio i naših isprepletenih sudbina – moje, tvoje, i našeg naroda.

Ako sam kriv, i Atina je isto tako. Nisam li izvršio samo ono što je ona želela? Kao što ga je grad voleo, i ja sam. Kao što ga je mrzeo, mrzeo sam ga i ja. Da o istom trošku ispričamo priču o tome kako je općinio našu državu i kako nas je ta očaranost dovela do propasti. I dok, ovakav džukac kakav jesam, molim za život, možda možemo da otkopamo kakvo zlato u dvorištu, blago sagledavanja i prosvetljenja. Šta kažeš, Jasone? Hoćeš li da mi se nađeš u ovome? Hoćeš li da pomogneš jednom nitkovu da istraži poreklo svog nitkovluka?

IV

PRETRPLJENE MUKE I POVERENI ZADATAK

Kad mi je bilo deset godina, otac me je poslao da učim u Sparti. Ovo nije bilo ništa nečuveno u godinama pre rata, kada je bliskost još vladała među dvema velikim državama koje su ujedinjenim naporima sačuvala Grčku od persijskog jarma. I pored povremenih trvenja i sukoba, atinjanska vlastela uglavnom se prema Sparti odnosila s poštovanjem. Prijateljstvo i gostoprimstvo vezivalo je mnoge od starijih zemljoposedičkih porodica, ne samo iz našeg grada nego i iz cele Grčke, za spartanske rodovske zajednice; takav plemićki svet počesto oseća bliže srodstvo prema sebi sličnima preko granice nego prema prostom svetu u rođenoj zemlji, budući da on sve većim razdorima i svojom nametljivošću ne samo preti da poruši pređašnja pravila uljudnosti, nego i da ogrubi i iskvari mlada pokolenja koja tek dolaze. Kako bi se bolje ove mladice mogle okalemiti, razmišljali su očevi, nego da prođu krug ili dva spartanskog *agoge*, odgajanja, gde momčići nauče starinskim vrlinama čutljivosti, uzdržljivosti i poslušnosti?

Među precima mog oca behu atinski junaci Miltijad i Kimon, od kojih su ovog drugog Spartanci cenili gotovo kao i svoje vlastite kraljeve, a Kimon je tu naklonost uveliko uzvraćao i svog je najstarijeg sina nazvao Lakedemonije. Lakedemonije je i sam obučavan u Sparti, iako samo do šesnaeste godine. Zahvaljujući takvim vezama i sopstvenim naporima moj otac je uspeo da uvrsti prvorodenog sina među šaćicu stranaca kojima će biti dozvoljeno da „stoje, čeliće se i skapavaju“ pored svojih lakedemonjanskih vršnjaka. Dvadesetak ili tridesetak nas, koje su zvali *anepsioi*, „rođaci“, prispevalo je svake godine iz čitave Grčke da zauzme mesta među sedam stotina domaćih dečaka. Sam Alkibijad, iako nije obučavan u Lakedemonu, bio je *xenos*, gost-prijatelj spartanskog viteza Endija (koji će biti prisutan u Aziji

da bi nadzirao ubistvo svog prijatelja). Endijev otac zvao se Alkibijad – ovo lakedemonjansko ime davano je u obema njihovim porodicama. I ime mog oca, Nikola, lakonsko je, kao i moje koje sam dobio na rođenju, Polemida, ali sam mu izgovor i pisanje prilagodio atičkom načinu pošto sam upisan u vojsku.

Kad je rat počeo bilo mi je devetnaest godina i bio sam u Sparti; samo me je još jedno godišnje doba delilo od onoga što je nelakedemonjanima dodeljivano umesto inicijacije kojom su među jednake uvedeni spartijati i *mothakes*, njihova „polubraća“.

Malo ko je tada verovao da će rat potrajati. Istina, atinjanske snage opsedale su Potideju, ali ovo su bila strogo unutrašnja posla između Atine i jedne od njoj potčinjenih država, koliko god to gromoglasno zvučalo. Mir nije prekršen, nije bio priklan spartanski vo. Podbadana saveznicima, spartanska vojska uistinu je za odmazdu nasrnula na Atiku, ali na ovo se tako olako gledalo da sam ja bez ikakvog ustručavanja učestvovao u pripremanju dve hiljade ratnika koji će, ojačani s još dve hiljade teških pešadinaca iz savezničkih peloponeskih država, sačinjavati napadačke snage. I svi ostali dečaci stranci takođe su pomagali. Nismo držali da je to imalo važno. Vojska će upasti, napraviti urnebes, i vratiti se, posle čega će se do jeseni ili zime pregovorima postići neki sporazum. Pomisao da bi nas dečake koji smo se školovali u Sparti mogli poslati kući nikome nije ni sinula u glavi.

Da mi je očevo imanje spaljeno doznao sam na veče Gimnopedije, svetkovine Nagih dečaka. Izabran sam da budem *eirenos*, starešina među dečacima, i te večeri sam prvi put predvodio svoju četvu. Taman smo se pripremali da vežbamo horsko pevanje, kad je jedan momčuljak, posebno bistar dečko po imenu Filomel, pristupio vrlo obzirno i po svim propisima, oborenih očiju, s rukama savijenim ispod ogrtača, i zatražio dozvolu da mi se obrati. Njegov otac Kleandar, koji je bio s vojskom u Atici, poslao je kući poruku. Njemu je bilo poznato naše imanje. Više puta nam je tamo dolazio u goste.

„Molim te prenesi Polemidi moje duboko žaljenje“, kazivalo se u Kleandrovom pismu, pri čemu je upotrebljeno moje lakonsko ime. „Uložio sam sav svoj uticaj ne bih li sprečio ovaj čin, ali oblast je odabrao Arhidam, podstaknut znamenjima. Nije se moglo spasti jedno imanje kad su sva ostala spaljena.“

Odmah sam zamolio za razgovor s mojim starešinom Febidom, bratom onog Gilipa čije će vođstvo na Siciliji, hiljadama i hiljadama smrti kasnije, imati takvo pogubno dejstvo na našu vojsku. Da li da se

vratim kući ili da prođem svoju inicijaciju? Febida je bio plemić pun vrlina, baštinik nekih plemenitijih vremena. Posle mnogo većanja, i tumačenja znamenja iz snova, odlučeno je da je povinovanje bogovima predačkog ognjišta preče od svih drugih sukobljenih dužnosti. Moram poći kući.

Prevalih put do Akarneje, stotinu i četrdeset milja za četiri dana, čak i bez psa koji bi mi pravio društvo, nesvestan kakvom će sledu jada ovaj prvi udarac prethoditi. Očekivao sam da zateknem vinograde i voćnjake nagorele, zidove porušene, zasejane njive opustošene. Ovo, Jasone, kao što znaš, nije nikakav smak sveta. Loze i masline puste nove izdanke, a zemlju ništa ne može ubiti.

Stigao sam na očevo imanje, Na okuci, po mraku. Zlo je izgledalo, ali ipak nisam bio spreman za onu propast koju su mi oči sagledale u zoru. Arhidamovi ljudi nisu tek potpalili vinograd i maslinjak, nego su svaku živu biljku sasekli do korena. Svaki panj su živim krečom zalili i svaku stopu polja njime zasuli. Kuća je bila u pepelu, i kolibe i ambari. Stoku su poklali. Čak su i mačke pobili.

Kakav je ovo rat? Kakav je to Arhidam kralj kad podstiče ovakvo zatiranje? Razbesneo sam se; još gnevniiji je bio moj mlađi brat Demad, koga smo zvali Mali Lav. Našao sam ga u gradu, gde je, ne poslušavši očevu zapovest da nastavi izučavanje muzike i matematike, pristupio Egejskoj jedinici, mimo naših srodnika i pod lažnim ispravama. Dvojica mojih mladih stričeva i sva šestorica njihovih sinova stupili su u svoje čete. I ja sam se prijavio.

Počeo je rat. Daleko na severu Potidejci, osokoljeni žestokim spartanskim upadom u Atiku, proširili pobunu protiv naše države. Stotinu brodova i devedeset pet stotina atinskih i makedonskih boraca držalo ih je pod opsadom. Alkibijad, najblistaviji od mladića našeg naraštaja, već se bio dokazao. Previše nestrpljiv da bi sačekao svoj dvadeseti rođendan i konjički ispit, isplovio je kao običan pešadinac s Eurisakom Drugim, četom nad kojom je njegov zaštitnik Perikle nekada primio svoje prvo zapovedništvo. Kad su vreme i svršetak plovne sezone nasukali na kopno poslednje naše neiskrcane akarnjanske čete, odvukli su nas pentekonteri* ove jedinice. Osmog pjanopsiona, na Tezejev dan, isplovili smo ka razularenom severu.

Od stotina prelazaka koje sam otada istrpeo, ovaj je bio najgori. Jarbole nismo ni podizali; jedro smo razapinjali jedino ne bi li nas

* Grčke lađe s pedeset vesala. (Prim. prev.)

zaštitilo od nevremena, u čemu je žalosno omanjivalo pred morem koje je po vasceli dan nadiralo preko pramca zapljuskujući nam leđa i ramena dok smo igrali ulogu veslača koliko i pešadinaca, lišeni svakog zaklona na lađama bez palube. Osamnaest nam je dana trebalo da dospemo do Torona, gde su naše akarnjanske čete, zajedno sa skambonidejskim, stavljene pod zapovedništvo Atinjanina Paha i, uz pojačanje od dva makedonska konjička odreda, otpravljene preko mora otkuda smo i došli s naređenjem da osvojimo i zauzmemo perebijanske utvrde kod Kolidona i Madrete.

Ta su mi mesta, kao i cela oblast, bila nepoznata; osećao sam se kao da me je more naplavilo na kraj sveta. Ovakvo vreme moglo je vladati samo na obodima Tartara. Zaputili smo se ka jugu, dvadeset dva broda – na kojima je bila i četa mog brata, pošto je „umakao“ od svoje prvobitne jedinice – krcata novajlijama kojima se od povraćanja duša u nos popela, zelenijim i od nas samih, dok je dušmanska konjica pratila naše napredovanje s obale, sprečavajući svaki pokušaj iskrčavanja. Alkibijad je bio na našoj lađi, *Higeji*. Već je bio izašao na zao glas, prepustivši svoju smenu na veslima posilnom (dok niko drugi ispod dvadeset i pete nije ni sanjao o takvom ispadu), a sam je nadzirao naše putovanje više kao zapovednik brodovlja nego kao još neiskusani žutokljuni prašinar poput svih nas ostalih. Na plećima je nosio crni vuneni ogrtač sa srebrom izvezenim orlom, tako izvanredno izrađen da nije mogao vredeti manje od godišnje plate zapovednika čitave stotnine. Svaki deo njegove opreme bio je najfinije izrade, a izgledao je... pa, znaš to kao i ja. Pred njim se čovek osećao pocepan između zavisti, jer svima su bili dobro znani njegovo bogatstvo i ljubavni uspesi, i strahopoštovanja, jer čudnovato je bilo da su nebesa toliko obdarila nekoga sazdanog od krvi i mesa. Tri dana su naše lađe plovile naizmenično terane i zahvaćene burom koju je domaći živalj zvao „umerenom“, ali koja se meni činila nerazlučivom od mraznog vihora iz pakla. U smiraj trećeg dana konačno se razmahнула ubilački žestoka oluja. Pahov zapovednički brod poslao je znake svim lađama da se nekako domognu obale, a neprijatelj neka ide do đavola.

Je li ti poznat taj rt, Jasone, zvani Kovački mehovi? Ko jednom čuje njegov zvuk, nikad ga ne zaboravlja. Brže lađe uhvatile su zavečinu; kilava vedra, kakvo je naša birema bila, vetar bi zahvatio i gotovo smrskao. Jedino mesto za pristajanje bio je okrajak šljunkovitog tla, s tri strane opkoljen dvesta stopa visokim liticama, dok je jedini prilaz branilo izbočeno stenje oko koga je prskala pobeležla voda i s

hukom nadirali olujom gonjeni talasi. Tek posle titanske borbe što je potrajala sve vreme dok se zastrašujuća tmina spuštala, osakaćeni ostaci našeg pomorskog odreda, svega šest brodova, uspeali su da pristanu na mestu zvanom Kotlovi, u pristaništu tako uzanom da su pramci (u takvim neuslovima pristajanje krmom napred nije dolazilo u obzir) gotovo ljubili lice litice. Talasi viši od čoveka kršili su se o krme, preteći da odvuku lađe natrag u more. Da bi negostoljubivost ovog mesta bila još veća, dušmani su se ugnezдили iznad nas, na vrhu strmeni tako okomite da se uz nju nije moglo uzverati, odakle su nas zasuli stenjem i pokrenuli klizišta. Dva od šest brodova odmah su probijena, a naše mladiće nemoguće je bilo nagnati da poslušaju naređenja i spasavaju drugove, već su se umesto toga šćućurili u pukotinama podno litice, potpuno promoćeni i prestravljeni.

Niko nikoga nije slušao. Paha i ostale atinjanske starešine more je odvuklo iza rta; čitava je večnost trebala da se utvrdi ko je u našoj iskasapljenoj eskadri najstariji po činu, a taj starešina makedonske pešadije zavukao se, potpuno poražen ovim krajnjim nedaćama, u jednu pećinu u podnožju klisurine i nikako se nije dao izvući otuda.

Kamenice su zasipale uzani pojas obale kao grad. Sa svakim probušenim brodom, naša propast postajala je sve izvesnija; neprijatelj će nas jednostavno priterati odozgo i dokrajčiti kamenicama i kopljima. Pored *Higeje*, probijena je i teretna lađa koja je prenosila konje. Mnoge životinje su se koprcale i davile u talasima; dve koje su se domogle kopna dohvatila je lavina kamenja i polomila im kićme; njihova njiska još je dodatno izbezumila žutokljunu vojsku. Sama lađa propinjala se na silnim talasima, zadržavana tek po jednim konopcem vezanim za pramac i krmu, koje je vuklo po dvadeset momaka, i samih raspamećenih, do grudi u silnom vodenom kovitlacu. Alkibijad i njegov rođak Euriptolem zagnali su se da pomognu u ovom spasavanju. Našao sam brata, pa smo im se pridružili i Lav i ja. Nadljudskim naporima teretna lađa je napokon izvućena na obalu. Bez ijedne izgovorene reći Alkibijad je postao naš zapovednik. Naloživši nam da izvedemo konje na suvo, udaljio se dugačkim koracima da potraži starešinu kome će podneti izveštaj.

Bura je i dalje šibala pristanište. Kamene gromade zasipale su nas odozgo; tutnjava gromova nije prestajala. Moj brat i ja upravo smo dosegli jedan prevoj na obali, u potrazi za zapovedničkim položajem; pred sobom videsmo Alkibijada kako se obraća onom makedonskom starešini. Ovaj ga najednom ošinu svojom palicom. Jurnusmo

ka njima. Čak i sred huke oluje i talasa, suština sukoba bila je jasna: Alkibijad je zahtevao naređenja, Makedonac nije bio u stanju da ih da, pa se ustremio na momka dvadeset godina mlađeg, čiji mu rod i ugled behu znani kao i svima nama. „Tvoj srodnik Perikle nije ovde, mladiću, i ne očekuj da ćeš naređivati u njegovo ime!“

„Govorim u svoje sopstveno, i u ime onih koji će stradati ako ih ne izbaviš“, uzvratí Alkibijad, obuhvatajući jednom kretnjom brodove, oluju, i kamenice koje su neprijatelji odozgo i dalje sipali. „Učini nešto, gospodine, ili tako mi Herakla – ja ću!“

Čitave su ostale samo još dve lađe s po pedeset vesala. Alkibijad se žustro zaputi ka njima. Makedonac je urlao, zapovedajući mu da se drži podalje od njih i gadno mu preteći ako ne poslušá. Mladić mu se ne usprotivi nikakvim povikom, samo je koračao dalje; a mi, moj brat i ja i još dvadesetak drugih, sledili smo ga kao povučeni neraskidivim lancima. Zastavši na onoj ivici do koje su talasi dopirali, izdao nam je naređenja. Niko ni reč nije čuo. Pa ipak smo šćepali vesla i sunuli u te ćeljusti, po deseterica na klupi, krmenih se vesala, potpuno beskorisnih u takvom moru, čak ni ne prihvatajući. Kako su se brodovi provukli bez daljeg gubitka života, ne umem reći. Jedino što bi, pored milosti nebeske, moglo biti da je spaslo družinu jeste ćvrsta građa naših lađa i talasi koji su, prelivajući se preko njih, stvarali nehotićni balast. Od ćetiri zamaha veslima, samo je jedan postizao svoju svrhu. Olujom gonjeni vodeni naleti, dugi koliko dve lađe, udarali su ih kao opsadne mašine, naterujući ih da jure kao u bekstvu. Uranjajući između dva talasa, krma se zarivala u more, šaljući ćitave vodopade da obliju korito; uspinjući se sa grbine vala, vetruština se zaletala u izloženu kobilicu, naginjući brod i izvrćući ga kao stalažu za vinske boce. Veslali smo bukvalno stojećí na klupama drugova iza sebe.

Nekako su ipak obe lađe uspele da se izvuku nekih pola milje na pućinu. Dozivali smo se kao psi, urlicima koje su naleti bure odnosili sa sobom, pa ipak smo svi razumeli šta nam je cilj: da se domognemo prve taćke ka severu gde ćemo moći da pristanemo, uspentramo se uz kamenitu obalu i zaćdemo dušmanima za leća.

Alkibijad je sada veslao kao da bi da nas nagna da se takmićimo s njim; njegova zapovest, koju smo dovikivali jedan drugom duć klupa, bila je da se doćepamo obale kako znamo i umemo, ne vodeći brigu o laćadama, već jedino da se sami iskrćcamo. Talas koji nas je naneo povratio se s takvom žestinom da su svi poleteli s klupa i preko ograde u vodu. U padu sam izgubio svest i doćšao sebi među talasima, dok me

je štit ispunjen vodom vukao na dno nezamislivo silovito. Podlaktica provučena ispod drška vezivala me je kao okovana; izbavilo me je samo to što su zakivci popustili, istrgnuti kovitlacem iz ležišta, te sam uspeo da se dokopam površine. Jedan momak se, povučen pod vodu isto kao i ja, utopio na moje oči. Onoliko koliko nas je preostalo okupilo se na žalu, drhteći od iscrpljenosti. Ostali smo, svi do jednog, bez štitova i oružja. Oba broda behu skršena u iverje. Momci su cepteli kao da ih je kap pogodila, pomodreli do kostiju.

I okretali se Alkibijadu. Sav promočen i bez oružja, tresući se grčevito kao i mi ostali, on je svejedno uživao u ovome. Drugačije se to ne bi moglo opisati. Momcima potresenim gubitkom lađa rekao je da bi on ionako, da nisu potonule same od sebe, naredio da ih izbuše i potope. „Odagnajte svaku pomisao na uzmicanje, braćo. Nema drugog puta nego napred i nema nam druge nego da pobedimo ili izgihnemo.“ Naložio nam je da se prebrojimo, a kad je utvrđeno da trojice nema, da su se utopili, zapovedio je da odamo poštu žrtvama. Rekao nam je da se sve ono što nam nedostaje ni u šta ne računa pred smeonošću našeg poduhvata. „To što nemamo oružja nije nikakav manjak u ovoj pomrčini. Kad nenadano banemo neprijatelju s leđa, biće to dovoljno oružje. Dušmani će se razbežati već od samog preneraženja zbog našeg napada.“

Poveo nas je uz kamenitu obalu. I sam konjanik, znao je da će po ovoj vlazi neprijatelji, budući takođe konjanici, nastojati pre svega da zaklone svoje životinje. Nismo izgubljeni, ponavljao je, koliko god da smo se na gorkom iskušenju zatekli, moramo samo da pratimo ivicu mora dok nam munje nebeske služe kao svetionik, i na kraju ćemo pronaći skrovito mesto. Imao je pravo, naravno. Pojavila se jedna stenovita izbočina, a oni behu iza nje. Obrušili smo se na neprijateljske konjušare kamenicama i toljagama i izlomljenim drškama naših vesala. Za nekoliko trenutaka pojahali smo za našim zapovednikom i zagrmeli uz strmen u tminu mrklu kao u grobu. Kako smo stigli do vrha, većina dušmana se razbežala, upravo prema Alkibijadovom predviđanju. Desetak njih smo gonili i isterali na čistinu; ja sam očajnički nastojao da otmem nekome štit. Oni koji su prošli spartansku obuku radije su umirali nego što bi se iz neke bitke, pa makar u njoj i pobedili, vratili bez oružja.

Tu je prvi čovek pao pod mojim udarcem; sručio se među stenje i čuo sam kad mu je u mraku lobanja prsla o kamen. Brat me je odvuкао od njega, dok sam pokušavao da mu osim štita skinem i prsni

oklop. Lud od sreće što sam preživeo, osećao sam da sam nepobediv, baš kao i mnogi drugi mladi vojnici koji u takvom stanju počine silna divljaštva. Lav me je odvuкао natrag do litice. Naša družina se okupila, zagospodarivši sada ovim mestom. Pobili smo! Ispod su nam naši izbačeni saborci klicali. Videh da su niz liticu spuštani konopci; nekolicina onih s obale popela se do nas. Prepoznao sam onog makedonskog starešinu. Grdio je Alkibijada, ražešćeno i sa zlobom.

Proglasio je mladića bezobzirnim i optužio ga za neposlušnost i sramoćenje svoje zemlje i pravila savezništva. Zbog njegovog nepokoravanja naredbama trojica ljudi su stradala, dva broda su izgubljena zato što je on prigrabio zapovedništvo! Gde su vam štitovi i oružje? Zna li kakva je kazna za njihov gubitak? Makedončeve oči su plamtele. Videće on Alkibijada obešenog zbog pobune, ako ne i izdaje, i tako mu Zeusa, zaigraće mu na grobu!

Trojica drugih makedonskih starešina podržavala su svog zemljaka. Izraz Alkibijadovog lica ni načas se nije menjao dok je mladić čekao da se ova vatrena govorancija okonča.

„Čovek ne bi smeo da drži takav govor“, izjavi on, „leđima okrenut ivici litice.“

Suzdržaću se da ne dramtizujem taj trenutak prekomerno, te ću samo izvestiti da su ona trojica Makedončevih vernih pristalica preispitala svoj položaj, zgrabila svog starešinu i sprovedla njegovo bacanje s litice.

Mi ostali, koji samo što smo okaljeni užasom prvi put u svom mladom životu – i to u tako zgusnutom vremenu da se to jedva dalo zamisliti – zatekli smo se sada suočeni sa još gorim škripcem. Šta će s nama biti? Oni dole sigurno će prijaviti šta je Alkibijad učinio. A mi smo mu bili oruđe. Zar nam neće biti suđeno za ubistvo? Hoće li nam imena biti ocrnjena, porodice osramočene i obeščašćene? Hoće li nas u lancima vratiti u Atinu da čekamo pogubljenje?

Najednom Alkibijad kroči ka trojici Makedonaca i položi svakom ruku na rame da ih uveri kako ne gaji nikakav zao naum. Mogu li ga izvestiti, upita ih, o imenu i rodu svog palog starešine.

„Poslaćete sledeću hitnu poruku“, naložio im je i saopštio reči preporuke za odlikovanje zbog hrabrosti. Svaki junački čin koji je sam izvršio pripisao je makedonskom starešini. Naveo je njegovu hrabrost pred licem pogibije koja je pretila; kako je, ne mareći za vlastitu bezbednost, zaplovio u oluju, uspeo se uz kamenitu strmen da bi zašao neprijatelju iza leđa i porazio ga, sačuvavši tako brodove i ljude pod

liticom. Na vrhuncu trijumfa, baš kada je mačem posekao dušman-skog starešinu, okrutna sreća ga je savladala i pao je. „Slava njegovog dela“, zaključio je Alkibijad, „trajaće neuništiva.“

Poruka će biti poslana, dodao je još, ocu palog Makedonca, a sam će je lično izložiti pred Pahom i makedonskim vojskovođama po povratku naše eskadre. Potom se okrenuo prema nama koji smo sve to posmatrali.

„Ko će se od vas, braćo, zakleti pored mene u ovo što sam naveo?“

Treba li da kažem, niko nije odstupio.

Što se naše nezvanične pešadijske čete tiče, ona se ponovo priključila odredu pod Pahovim zapovedništvom u ratnom pohodu koji će potrajati nešto duže od mesec dana, za koje su vreme devetnaestogodišnjem Alkibijadu svi nadređeni povlađivali i prepuštali mu takvu slobodu delovanja da nam je zapravo on bio četni starešina. Kada smo stigli do Potideje, našeg prvobitnog odredišta, i pridružili se vojsci koja ju je držala pod opsadom, naša četa je raspuštena isto onako nehajno kao što je i stvorena i Alkibijad se, bez odlikovanja ali i nekažnjen, vratio u svoju jedinicu.

Moj brat je opazio da, iako smo obojica služili pod starešinstvom mnogih od onih mladića koji su prisustvovali događaju pod liticom, te smo tako imali napretek prilika da zvanično ili nezvanično razgovaramo o ovoj kao i o ma kojoj drugoj temi, niko nikada nije ni pomenuo taj slučaj, niti rečju ili ikakvom naznakom potvrdio da se ikada odigrao.

V

NEOPHODAN ČOVEK

U opsadi Potideje dvojica mladih ljudi potvrdila su se kao neophodni: Alkibijad i moj brat. Svojim ponašanjem i u borbi i na većanjima ovaj prvi očigledno je pokazao da je

*bez premca po junačkom plamu,
među svom vojskom bez sebi ravnog.*

Svi su ga priznavali za najizvrsnijeg i najsmelijeg, izdašno obdarenog za rat. U Atini mu je mladost ograničavala polje poduhvata na sportske igre i zavođenje. Ratni pohod je to izmenio i pružio mu delokrug primeren njegovim talentima. Preko noći je došao na svoje. Nemalo ih je smatralo da je Alkibijad, iako tada još nije bio napunio dvadesetu, mogao biti uzdignut do najvišeg zapovedništva i da bi ne samo vodio opsadu s većom žestinom i mudrošću, nego i da bi je uspešno okončao s kudikamo manje izgubljenih života.

Što se mog brata tiče, on je stekao ime kao jedan od najtvrdoglavi-
jih i najžilavijih u čitavoj vojsci. Iskustvo nas uči da vojska može biti brojna koliko god mu drago, ali ratnu rabotu ipak obavljaju male jedinice, a njima je da bi bile delotvorne potreban svakoj po jedan čovek kao što je Lav, koji ne zna za strah, koji se svakog jutra budi bodar bez obzira na teškoće, koji je uvek spreman da podmetne pleća pod tuđi tovar i da se prihvati svakog posla, koliko god gadan ili bedan bio. Jedinica bez takvog čoveka neće opstati, dok će s njim istrpeti udarce i neće prsnuti.

Kod Potideje su nas sustigla očeva pisma. Pozvali su nas, Lava i mene, pod šator Pahovog pomoćnika, jednog eksonskeg starešine čijeg imena ne mogu da se setim. Pročitao nam je dve molbe našeg oca, u kojima se potvrđuje da je moj brat pre tri meseca napunio šesnaest godina i traži da on odmah bude pušten kući, te pristaje na

plaćanje globe i troškova puta. „Šta imaš da kažeš na ovo, mladiću?“, pitao ga je naš starešina.

Lav se ispravio i istegao koliko je god mogao, kunući se vodama Stiksa da ima ne dvadeset, nego pune dvadeset i tri godine. Naš otac je mislio samo dobro, tvrdio je, ali je malo popustio na živcima kad nam je kraj opustošen, pa sada strahuje, što je i razumljivo, da će ostati bez sinova; otuda ovaj poziv iz Atine, dirljiv, slatkorečiv i uverljiv. Ni kad je starešina pozvao svedoke iz našeg zavičaja da potkrepe istinitost pisma, Lav nije hteo da popusti. Ne čine borca godine, nego strast i srce! Starešina ga je ućutkao. Nikad nikoga tako neutešnog nisam video; bio je gotovo komičan dok se sav pokunjen vukao na biremu koja će ga odvesti kući.

Posledice bratovljevog ponašanja pale su na mene kao starijeg. Oglobljen sam za tromesečnu platu i uskraćene su mi borbene dužnosti. Dali su mi desetinu dečaka zaduženih za seču drva da im zapovedam. Umesto oružja dobili smo sekire, pa su nas otpremili s mulama i saonicama za tegljenje klada.

I ti si bio kod Potideje, Jasone, sećam te se. Stigao si s Eurimedonom krajem proleća, na lađama koje su donele smenu konjici i popunu za napadačke jedinice proređene boleštinom. Imao si sreće. Nije te zakačila zima.

U vreme naših očeva zimi se nije ratovalo. Ko je mogao i sanjati da ćemo se nekada boriti po ciči i snegu? Leto je bilo doba za rat; Spartanci čak nisu ni imali reč za leto – zvali su ga *strateiorion*, doba ratnih pohoda. Ali opsada se nije mogla voditi samo po sunčanom vremenu. Nov kalendar za novu vrstu ratovanja.

Opsada nam je bila šuplja. Opsađivači su više saobraćali s neprijateljem nego sa svojim zemljacima. Prodavali smo Potidejcima hranu i drvo za ogrev; kupovali su ga najpre zlatom, potom nakitom i platnom. Trgovali su svojim oklopima i oružjem. Od sredine zime prodavali su nam svoje kćeri.

Bogova mi, bilo je studeno tamo. Pišaća se pušila u vazduhu i ledila pre nego što padne na zemlju. Kad smo stavljali oklop koža nam je u krpama otpadala tamo gde smo dotakli mrzlu bronzu. Slavna smrt za otadžbinu gubila je i onaj poslednji bleđi sjaj koji joj je još ostajao, posebno kad se crkavalo od boleština i zaraze ili, nekakvom izopačenom zlosrećom, od naslepo odapete strele što je prebacila bojište, a sve to samo zato da bi se u proleće čitav pohod razrešio sporazumom i svi iznebuha ponovo postali saveznici. Patili smo se i smrzavali,